

Numărul 36. Oradea-mare 5/17 septembrie 1899. Anul XXXV.

Apare duminică. Abonament pe an 8 fl., pe 1/2, de an 4 fl., pe 3 luni 2 fl. Pentru România pe an 20 lei

Aniversarea nașterii lui Goethe.

În 28 august a. c. s'au împlinit 150 ani de la nașterea lui Goethe. Și cultul popor german din toată lumea, dar în special patria poetului, a prăznuit această zi în mod înălțător, înăbușind cu totul glasul cântitor al jehuișilor, încă neadormiți, cari din considerații înguste tot mai îndrănesc din când în când a se acățăra de amintirea „marelui păgân”.

Popoarele streine cu adânc respect au privit la entuziasmul general dezvoltat în giurul acestei serbări, luând și ele parte la acela, căci e neîndoios, că Goethe nu mai este exclusiv al Germanilor, că geniul universal este al tuturor popoarelor din univers, pentru că a pătuns la toate unde a găsit măcar un început de literatură.

Marele Pan al literaturii firește că trebuia să fie serbătorit cu mai nețermurit elan în patria sa și de poporul său, cum s'a și întâmplat, căci e cert, că fără Goethe poporul german astăzi n'ar sta încă în rangul întâi al popoarelor culte, fără Goethe o Germanie mare cu bogăția sa în arte și cultură nu ni-o putem închipui. El este acel Atlas, pe care se clădește marea

reputație a acestui popor, în fața căruia streinii se închină. Doi uriași a născut poporul german, pe cari natura i-a înzestrat cu întreg belșugul său de avuții, pe Goethe și pe Bismark. Acest din urmă a fost geniul organizatoric, atletul politic și neînvins, pe când Goethe se ridică la un orizont mai înalt, de unde trimite cu profuziune raze calde și luminoase asupra întregii omeniri.

Astfel se poate explica mișcarea generală din incidentul aniversării nașterii lui, serbările jubilare cele șgomotoase în toate păturile sociale, potopul de studii comemorative asupra vieții și operelor lui, articolele sutelor de diare politice, ridicarea de statue și busturi,

terea de monede comemorative, banchete, vorbirii etc. etc.

Frumoase mai ales au fost serbările din Frankfurt pe Maina, în orașul lui natal. Mândrii de-a fi concetățenii celui mai mare german, locuitorii din vechiul oraș, unde încă în timpurile cele mai vechi se încoronau domnitorii germani, au aranjat iubitelui lor „Liebling und Abgott” niște serbări grandioase cari întreceau festivitățile de încoronare.

MAMA LUI GOETHE.

TATA LUI GOETHE.

Din toate părțile a alergat lumea în acest oraș și sunetele de clopote primă mulțimea. În întreg orașul nu vedea casă neînbrodită în haină de serbătoare, fără flamură și fără ghirlande de flori și de brad. Până și consulatele streine toate ș-au arborat steagurile lor naționale plecându-le cu venerație înaintea memoriei marelui bărbat. Conductorile cari au defilat înaintea statuiei lui Goethe, depunând cunună și cari sara au străbătut orașul iluminându-l cu torțe, erau compuse din decii de mii de oameni, din diferite țări germane și diferite corporațiuni. Vorbirile rostite au preamărit nemuritoarele lui opere și lumea adunată ntreagă a avut o zi de înaltă fericire, trăind în apropierea locului, unde a resărit cel mai strălucitor luceafăr pe pământ german.

Obiectul atențiunii deosebite a fost însăși casa în care s'a născut Goethe. Casa aceasta e bine păstrată și îngrijită de o anume societate literară care a instalat în ea celebrul „Goethe-National-Museum“. În perete are o piatră de marmoră cu inscripția: Aici s'a născut Johann Wolfgang Goethe la 28 august 1749. În casa aceasta ș-a primit el întelele învățături de la tatăl său: Johann Kaspar Goethe, un om pe atunci foarte erudit și cu mare autoritate în oraș și de la mamă-sa Elisabetha născ. Textor. Aici a dobândit el primele impulsuri, aici i s'a deschis și încredințat Musa, al cărei răsărit copil i-a devenit, aici a creat primele sale opere, „Laune des Verliebten“, „Die Mitschuldigen“, o mulțime de poezii, „Götz v. Berlichingen“, „Werther“ șcl. . .

Acesta era deci locul cel mai potrivit, unde mulțimea putea să pelerineze, pentru că — cum s'a exprimat un orator cu acel prilej — din acest loc a răsărit isvorul, din care putem sorbi curajul celei mai neprihănite vieți, de-aici ne putem adăpa cu voință, mintea noastră cu înțelepciune și toleranță, inima cu venerațiune . . .

Luăm și noi act despre aceste demne serbări ale poporului german, pentru că și la noi Goethe, de și încă prea puțin tradus și prea puțin comentat, este cunoscut în o măsură oare-care. Luăm act înse mai ales, pentru ca publicul nostru să vadă, cum popoarele culte își știu prețui pe aceia care le-au dat cultura, le-au dat viață și renume. Mărta nație românească nu prea suferă de aceasta virtute, precum am vădit chiar în anul acesta cu ocazia împlinirii unui deceniu de la moartea lui Eminescu. Pilda streinilor să ne servească deci câtuș de puțin spre revenire la conștiință și la sentimentul datorinței.

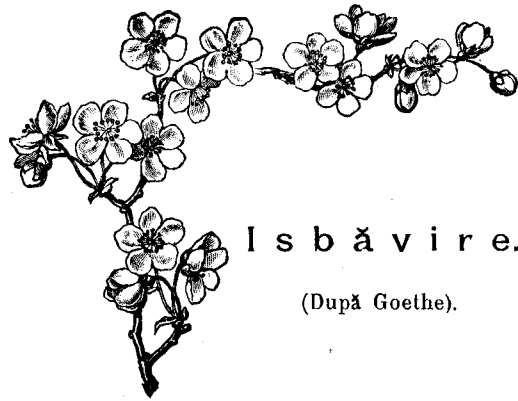
*

Drept omagiu de pietate, dedicăm întreg numărul acesta al revistei noastre memoriei marelui poet, — ca astfel strălucitele și entusiaste serbări, cari au cutriat toate orașele germane, să aibă un prea modest resunet și din câmpul tinerei literaturii române.

Omagiul acesta este un semn de recunoșcătoare grațitudine pentru înalta și bogata cultură germană, ale cărei lumini binefăcătoare — dimpreună cu ale națiunii surori franceze — ne sânt vecinicele și sigurele conducătoare pe calea spinoasă a progresului mântuitor ce avem să facem, spre a ne lua și noi Români locul în rândul popoarelor înaintate în civilizație.

Serbarea memoriei lui Goethe, a poetului care a fost și va rămâne pentru totdeauna cea mai înaltă expresiune a spiritului german, ne oferă prilegiul cel mai potrivit, ca să vinim și noi a îndeplini actul nostru de recunoștință, de stimă și de admirațiune,

Să ne ocupăm dar pe aceste pagini numai de el, de marele cugetător, al cărui spirit are să lumineze vecinic ca un far.

I s b ă v i r e .

(După Goethe).

*Iubita mea m'a înșelat,
Iubita mea m'a scos din minte;
Pe țerm de riu am alergat,
Și riuul alergă 'nainte.*

*Stam aiurit ca omul beat
Și lumea se 'nvêrtiă cu mine;
P'aci să cad în riuul lut,
Dar nu șcieam ce me reține.*

*Aud pe cineva că țipă —
Eră o voce uimitoare —
Și tresărind, me 'ntorc în pripă:
„Ia seama! gîrla vine mare!“*

*Eră o fată -- veți, drăguța! —
Și inima-mă bătea nebună.
Dar cum te chiamă? dîc. „Tincuța!“
Tincuța dragă! Tu ești bună.*

*De soarta mea te prinse milă
Și m'ai scăpat în clipe grele;
Dar asta-i prea puțin, copilă...
Fii tu norocul vieții mele!*

*Și-î spun eu tot; ea, blîndă, mută
Iși pleacă ochii în pămînt;
Eă o sărut, ea me sărută,
Și, despre moarte — nici cuvînt!*

ST. O. IOSIF.

¹ Aici e vizată Anna Katharina Schönkopf, sau Kälchen, cum îi dicea Goethe, cu care poetul legase prietenie în anii sei de student în Leipzig. Pentru „Kälchen“ cea mai potrivită traducere pare a fi cuvîntul „Tincuța“ aici întrebunțat.

„Werther“.

Din incidentul aniversării nașterii lui Goethe, poate aduc un mic serviciu și împlinesc o dorință a cititorilor „Familiei“, punându-i în mai de-aproape cunoștință cu una dintre cele mai gustate opere ale lui, cu „Suferințele tinerului Werther“. Romanul, tradus fiind și în românește, voi insistă mai mult asupra părții lui istorice, asupra genezei lui, despre care prea puțin s'a scris în limba noastră, înse foarte mult la Germani și la alte popoare.

În anul 1772 tinerul Goethe, atunci practicant în drept, se află în Wetzlar, — un orașel pe malul râului Lahn. Aici există încă din timpurile împăratului Maximilian al Germaniei un for superior de judecătorie, numit „Reichs-Kammergericht“, la care tinerii juriști făceau practică. Goethe a stat la acest tribunal din maiu până în septembrie 1772, deci numai câteva luni, înse bogate în impresiuni, căci rezultatul lor a fost opera, ce ne interesează.

„Die Leiden des jungen Werther's“, un roman, care fiind o parte din autobiografia autorului, mulți îl numesc și roman istoric, stă în legătură atât de strânsă cu timpul petrecut de Goethe în Wetzlar, încât fără incidentele din viața lui de-acî, nu l-am pute înțelege exact. Mulțumită personalității lui gigantice, viața lui Goethe este o carte deschisă, încât activitatea lui poate fi urmărită într'însa aproape și de și cu o rară precizie și siguranță. Și cunoscându-i atât de bine viața, avem în mână unica cheie potrivită de-a ne talmăci operele lui.

Wilhelm Herbst, scriitor cu merite pentru literatura germană, a scris la 1881 un prea-frumos studiu asupra acestui interval din viața lui Goethe, sub titlul „Goethe in Wetzlar“. Această carte, precum și autobiografia lui Goethe „Aus meinem Leben“ pag. 97—107, ne îămuresc pe deplin asupra istoricului lui „Werther“.

Cei ce cunosc acest roman vor ști, că eroul lui este un tiner din cale afară sensibil, retras din sgomolul orașului în singurătatea firei de la țară. Aici, tinerul Werther cunoaște pe frumoasa Lotte, sora unei droaie de copilași și se aprinde de dor și iubire pentru dînsa. Dar Lotte e deja mireasa altuia, a lui Albert, mireasă iubitoare și credincioasă și oî cât de simpatice i-ar fi Werther, ea nu răspunde la amorul lui pasionat, ei se mărită după Albert. Werther ajunge la desna-dejde; amicul Lottei nu mai poate fi; firea lui sentimentală nu-i îngăduie a se face stăpân peste durerile sale și a reveni la calmitate. Cu un glonț își curmă chinurile sufletului său sbuciumat.

Romanul „Werther“, conceput în forma de scrisori, — cum pe atunci se cunoșceau deja romanele lui Richardson și „Noua Eloisa“ a lui Rousseau, — este atât de subiectiv, încât e imposibil să nu-și facă din capul locului impresia, că acest Werther este însuș autorul, și numai dînsul. Și totuș nu este tocmai astfel. Afară de Goethe, care, din motive ce le vom cunoaște mai jos, ș-a zugrăvit starea sa sufletească însăși, i-a servit ca complectare a figurei eroului o altă persoană, tot reală, care de fapt a și avut soartea lui Werther descrisă în roman. Și acest al doilea ipostaz din Werther este un anumit Karl Wilhelm Jerusalem, un cunoscut al lui Goethe.

Jerusalem a fost fiul preotului din Wolfenbüttel (oraș renumit prin activitatea literară ce-a dezvoltat

acolo Lessing) și a studiat drepturile în Leipzig de-o dată cu Goethe. Mai pe urmă a fost secretar de legățiune, în care calitate a fost detașat ca practicant în Wetzlar, unde iarăș întelni pe Goethe. Iar în 20 noiembrie 1772 Jerusalem se împușcă din cauza unei iubiri fără prospecte de fericire, ce simția pentru o femeie măritată.

Casul de sinucidere al lui Jerusalem a stîrnit enormă senzație în țara întregă, căci tată-seu, preotul Jerusalem, eră o persoană marcantă și cunoscut chiar ca scriitor teologic. Afară de aceea sinuciderea eră pe atunci casul foarte rare și nu eră considerate ca astăzi, când nu este și, în care diarele să n'aibă registre întregi de sinucideri și sciri despre drame de amor. Lumea pe atunci, de și se socotia că trăiește în epoca de lumină, în așa diusul „Zeitalter der Aufklärung“ privia cu dispreț la oamenii ce se lipsiau de viață și biserica le refușa ultimele rugăciuni creștinești. Biserica doar numai în zilele noastre ș-a scimbat opinia și atitudinea în asemenea casuri, după ce medicina și în special fiziologii și psihiatrii au redus cauzele sinuciderii la întunecarea rațiunei.

Jerusalem într'adevăr pare a fi avut și el, pe lângă o sensibilitate bolnăvicioasă și o anume predispoziție pentru sinucidere. Este constatat, că el se ocupă cu tot felul de probleme filozofice și metafizice, ba că a scris chiar un studiu cu scop de-a căută un răspuns la întrebarea, dacă omul este în drept sau nu a-ș lua viața. Lessing a și adunat toate articolele filozofice ale lui Jerusalem și le-a publicat în anii când se comentă în presă cazul acestei sinucideri, adus în legătură cu Werther al lui Goethe. Prin publicarea lor, Lessing voi să dovedească, cum acest Jerusalem n'a fost sentimentalul îndrăgostit, care să se împușce din cauza amorului său nefericit. Prin dovada aceasta cam trasă de pîr, Lessing mai voi să combată sentimentalismul ce se deslănțuise în urma apariției lui Werther și se infiltrase ca o dulceagă otravă în întreaga societate.

O parte din figura lui Werther este deci acest Jerusalem, a cărui soarte seamănă perfect cu aceea a eroului din romanul lui Goethe. Partea de căpetenie înse este însuș Goethe; el este sufletul, pe când Jerusalem este numai forma, sau poate chiar numai pretextul. Căci întreg romanul se petrecuse deja în realitate în viața lui Goethe, se petrecuse la Wetzlar, încă înainte de-a află șcirea despre moartea lui Jerusalem. Casul de sinucidere a lui Jerusalem adevărat că-l impresionă adânc, dar se pare că din întreaga istorie a lui Jerusalem, în romanul său, Goethe n'a luat decât finalul, moartea tragică a aceluia. Iată cum însuș Goethe ne deslușește în acest punct:

„Moartea lui Jerusalem, pricinuită de inclinarea lui nenorocită cătră soția unui amic al său — scrie Goethe în „Wahrheit und Dichtung“, — m'a scuturat din vis și fiind că nu numai vedeam intuitiv ceea ce mi se întemplantă, ci mai și eram adînc emoționat pentru moment, nu m'am putut reținé, a nu inspiră producțiunei de care me apucaî acel duch, care face imposibilă orî ce deosebire între partea poetică și cea reală“.

Și anume ce i se întemplantă lui Goethe, încât soartea lui eră identică cu aceea a lui Jerusalem?

În Wetzlar Goethe cunoscu pe Charlotte Buff, fata funcționarului de-acolo Heinrich Adam Buff, tată a 16 copii. Când o cunoscu, Lotte eră de 19 ani și eră deja de 4 ani fidanțata lui Johan Christian Kestner, a unui amic al lui Goethe. Situația, precum vedem,

e exact aceeaș ca în romanul „Werther“, numai că Goethe în roman se numește Werther; Kestner, mirele Lottei, se numește Albert; numele eroinei, a Lottei, Goethe nu l-a mai schimbat. Așă dar nu sînt niște figuri imaginare persoanele din roman, ci atît persoanele cît și situațiile corespund realității.

Luî Goethe îi plăcu de Lotte din clipa în care o vădu la un bal. El află numai ulterior că e mireasa luî Kestner, dar nu putu renunța. Întră în cercul familiei lor și cum Goethe eră frumos, plăcut, cu spirit cuceritor, iar pe de altă parte mirele Kestner serios și posac și cu vreo opt ani mai vîrstnic decît dînsul, eră imposibil ca Goethe să nu cadă drag Lottei. Dar de și Lotte în mai multe rînduri eră hotărîtă a înapoiă luî Kestner inelul de logodnă, ea n'a făcut-o, căci pe lângă dragostea ce-o simțîă față de Goethe, se simțîă moralmente legată de mirele seî Kestner, căruia îi jurase credință, încât nici odată marginile buneicuvîințe și a demnității personale nu le-au trecut, cu atît mai mult că relațiunea lor se desfășură aproape sub ochii mirelui. Nu se poate tăgădui că Lotte eră și calmă și prudentă, eră probabil conșcie, că Goethe cel bogat, căruia îi sta deschisă o carieră strălucită, nu o va luă de soție.

Iar Goethe o iubiă cu pasiune nețermurită și este incontestabil, că vădînd imposibilitatea dragostei sale, îl preocupă adeseori chiar gînduri de sinucidere. Tot ce putea face în asemenea împrejurări, eră, să fugă din Wetzlar, căci altcum suferințele ce-i impuneau resignare la idealul seî, i-ar fi consumat toată energia. La cîtva timp după plecarea luî se și seversî căsătoria Lottei Buff cu Kestner.

Din acest timp petrecut de Goethe în Wetzlar mai datează înse încă un important moment biografic, care și el a avut o influență asupra romanului „Werther“.

Din Wetzlar Goethe făcuse excursiuni la orașelul Ehrenbreitstein, unde visită pe doamna Sofie la Roche, — o femeie cunoscută în literatura germană, și făcu cunoștința ficei acesteia, Maximilianeî, cu care legă o prietinie intimă, prietinie care avea să-i devie destul de fatală.

Doamna la Roche mărită pe fiică-sa Maximiliane după comerciantul Brentano din Francfort în anul 1773. Căsătoria aceasta eră absolut nepotrivită; între noiî soți erău disproporții de etate și de caracter; iar cînd vechii prietini: Goethe și Maximiliane se întîlniră în Francfort, ei își continuă prietinia lor din Ehrenbreitstein, „o legătură frățească, care nu avea în sine nici o umbră de patimă și cu toate astea deveni imposibilă“, — dice Goethe în biografia sa.

Imposibilitatea asta e firească, pentru că negustorul Brentano, un om incult și gelos, care șciea că Maximiliane nu l-a luat din iubire, provocă o mulțime de scene vehemente în familie și rezultatul a fost, că Goethe, de și împăcat în conșcința sa de-a nu fi vinovat, a trebuit să rupă prietinia sa cu Maximiliane... În treacăt amintim, că din căsătoria aceasta s'a născut poetul german romantist Clemens Brentano, autorul celei mai dîntei „Loreley“.

Este evident, că și din relațiunea cu familia aceeaș au trecut motive asupra romanului. În Lotte din „Werther“ sînt și trăsături întregi din caracterul Maximilianeî. Goethe a luat pînă și ochii cei negri ai Maximilianeî și i-a împrumutat Lottei, care în realitate avea albastri, — dice Leixner. Iar Goethe declară în „Wahrheit und Dichtung“: „În lucrarea mea nu-mi

eră necunoscut, cît de avantajos este pentru artist a studiă pe o Venere din mai multe frumuseți de-odată“.

Dar nu numai Maximiliane, ci și Brentano a servit luî Goethe de model, ba se poate chiar afirmă, că în figura luî Albert din roman se găsesc mai multe motive din ființa comerciantului ursuz Brentano, decît din blîndul Kestner, pe care Goethe totdeauna l-a stimat.

Aceste sînt pe scurt toate momentele din viața luî Goethe și persoanele cari i-au servit ca substrat real la scrierea luî „Werther“.

Goethe începî scrierea acestui roman în februarie 1774, adecă după ce se reculesc de-abinele din suferințele dragostei, iar în patru săptămîni îl și dădu gata. El scrisc decî după crisa sa sufletească, în deplină seninătate, după ce un timp oare-care meditase asupra celor petrecute și-și concepuse în formă artistică romanul seî. Este important a cunoașce acest fapt, căci numai așă ne putem explica, cum, cu toată năvala de impresii, cu toată pasiunea dragostei desnădăjduite, Goethe a știut să remănă stăpîn peste materia sa, a știut să-i dea forma artistică și să observe unitatea acțiunii și a descrierii.

Cînd a apărut „Werther“ în novembre 1774, a fost primit, cum nu se primise pînă atunci nici o carte în literatură. S'a tipărit o mulțime de ediții. S'a scris imitațiuni, romane și nuvele de un sentimentalism infiorător, între cari merită amintire „Siegwart“, un roman scris de un anumit Müller, care s'a răspîndit în măsură aproape mai mare decît Werther, de și stă la un nivel artistic cu mult inferior. Afară de imitațiuni și de-alte produse de acest soi, s'a răspîndit o mulțime de traduceri; „Werther“ în curînd a fost tradus în toate limbile culte.

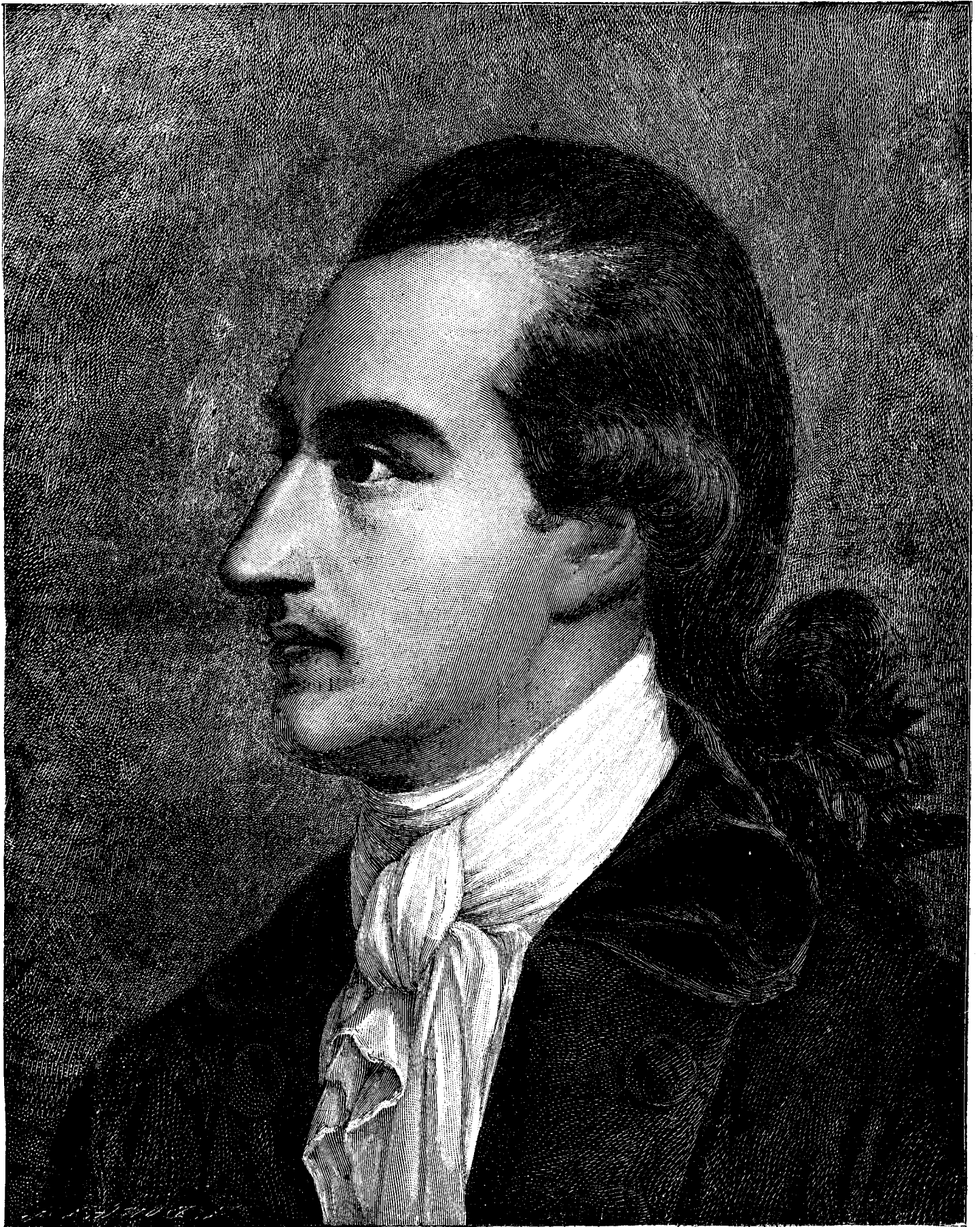
Obștea s'a divizat în douc: o parte eră extasiată de „Werther“ și se folosiă de toate mijloacele pentru a-ș exprima participarea sufletească la cele ce se petrec în roman, recurgînd chiar la ridicolul mijloc de-a imita îmbrăcămîntea persoanelor descrise acolo. Mulți nu se sfiău a glorifica sinuciderea și iarăș mulți, luîndu-și de model și de ideal persoanele simpătice din roman, recurgeau la desperatul mijloc al luî Werther, de-a se lipsi de viață. Au fost nenumerate casurî de sinucidere din amor în acel timp și Goethe primiă adeseori șcîri sdrobitoare pentru dînsul, cum cutare tiner sau fată s'a sinucis, iar în sin i s'a găsit cîrticica despre „suferințele luî Werther“... Furtuna din viața luî Goethe provocase o furtună generală, o crisă morală.

O altă parte a obștei înse a luat poziție în po-triva acestui curent. Se încercau mulți a scrie parodii, a ridiculisa pe Werther, pentru a temperă efectul. Așă un scriitor altcum de bună reputație, un om perfect de cinstit ca Nicolai a scris „Die Freuden des jungen Werthers“, adecă „bucuriile tinerului Werther“. Și aci Werther voieșce să se impușce, dar... revolverul naibî e umplut cu... sînge de gîină și n'a pricinuit nici o durere, împregiurare ce a făcut pe Werther a se rîșgîndî și a se întoarce la o viață pacnică spre mulțumirea și veselia tuturor, — o glumă decî, pentru cari Nicolai a și fost pedepsit din partea luî Goethe cu o minunată epigramă.

Precum am vădu, romanul a fost greșit înțeles și chiar și intenționat restălmăcit, iar în general efectul luî a fost desastros pentru mulțime.

Pricina? Ni-o spune Goethe în următoarele șire din autobiografia sa:

„Efectul cărții a fost colosal și anume din moti-

G O E T H E.

„vul simplu, că venise la timpul potrivit. Căci precum „nu e nevoie decât de o mică schinteie pentru a aprinde o mină încărcată, astfel și explozia, întâmplată în urma apariției cărții mele în publicul celitor, a fost puternică, fiind că lumea era subminată, avându-și fiecare pretențiile esagerate și suferinți imaginare... Nu mi s'a considerat decât subiectul, materia, precum am experiat chiar în sinul prietenilor mei și la această împregiurare s'a adaus vechiul prejudețiu, care presupune că ori ce carte are tendințe didactice. Uitău că acela care narează, nu aprobă, ci desvoaltă numai succesiunea faptelor și a sentimentelor și prin aceasta luminează, iar cititorul trebuie el însuși să cugete și să judece“.

Acel efect desastros decî, după mărturisirile lui Goethe, este a se reduce la spiritul timpului și la prejudețiile de-atunci în chestiuni literare, la felul greșit de-a aprecia produsele literare. Spiritul timpului predispucea lumea spre sentimentalism, căci lectura predilectă a publicului o formau încă în mare parte romanele lui Richardson, odele eterice și extrem de sentimentale ale lui Klopstock, „Noua Eloisă“ și alte de-aceste, cari la rëndul lor conțin isvoare întregi de rîuri de lacrimi. Werther a venit ca o desevșire a lor, a fost primit de public ca o confirmare e Nirvanei. Și dat fiind acest spirit al timpului, era firesc prejudețiu, ca publicul să socotească pe „Werther“ ca intruparea apologiei sinuciderii, iar pe de altă parte iezuiți timpii să-l acuze de imoral.

Goethe inse n'a voit să creeze un ideal în Werther. Ênsuș Werther recunoașce doar în scrisorile sale din urmă, că numai din pricină că nu poate fi stăpân pe sentimentele sale, n'are drept la viață reală. Așă pusă problema, ce e mai logic, decât a deduce, că un om, ajuns la marginea imposibilității pe pămînt, un om incapabil a-ș menține echilibrul sufletesc, nu poate fi socotit ca ideal și ca exemplu vrednic de imitat. Iar încât pentru moralitate, dacă peste tot mai e nevoie să o discutăm în acest cas, apoi Werther în primul rënd s'ar puté numi chiar moral, căci e o neindoiș nobilă trăsătură de caracter, când nu voieșce să nimească sfințenia legăturii familiare dintre Albert și Lotte, ci resignează, așă cum îi îngăduie puterea mică sufletescă, la ideal. Dar în sfêrșit cine va mai discută astădi produsele artei din punct de vedere bigot-moral?

Dar nici alte tendințe, cum este preamărirea Nirvanei, a „Weltschmerzu“-lui, ce i se impută, Goethe n'a urmărit. El a voit simplu, ca, degajându-se de impresiile abundente, ce-î procuraseră scenele din viața sa proprie, să deie acestora o formă artistică și unitară, grupându-le în giurul unui eroi, al căruia sfêrșit trebuia să fie tragic, date fiind premisele: firea și felul lui de-a gândi, tocmai așă precum tragic trebuie să fie bunăoară sfêrșitul lui Romeo, lui Otello, sau altui eroi dramatic, de și în alte situațiuni. Este așă și-a lege a dreptății poetice, care la asemenea opere de artă e aplicată de autori, după cum necesitatea psihologică li-o impune. Ș-apoi nici că ne putem inchipui pe Werthner altfel sfêrșind, decât în lumina lui Goethe, căci din potrivă am avé înaintea noastră o figură șubredă, un Werther tînjind și oftîcîndu-se pe picioare, fără a avé putere să renunțe la dragostea lui și fără curajul de-a-ș pune capet suferințelor sale, decî un Werther nesimpatic, deplorabil chiar.

Astfel judecăm cel puțin astădi, după cincî pătare de veac de la apariția lui „Werther“, când tot îl mai citim cu căldură, iar lectura lui ne nobilitează,

fără să ne îndemne a ne gândi îndată la revolver, chiar și când ni se întâmplă, că sîntem „tradați“ de sexul slab, chiar când vedem cu ochii imposibilitatea și nimienicia dragostei noastre...

Nu pot sfêrși fără a aminti ceva despre traducerele româneșci ale lui „Werther“, de cari, după șcirea mea, avem patru.

1. „Suferințele junelui Werther. Din Goethe. Bucureșci 1842“. E tipărită cu cirile, 182 pagini 8°. Numele traducătorului nu e indicat, dar se șcie că acela este Gavriil Munteanu, vechiul dascăl ardelean, care atât dincoace, cât și dincolo de Carpați, ș-a dobândit înalte merite pe terenul instrucțiunii și al literaturii. Gavriil Munteanu a posedat în așă măsură limba germană cât și cea română, încât traducerea lui dintre cele patru și astădi încă este cea mai bună și unica vrednică a fi citită.

2. Goethe: Patimele junelui Werther, traducție din limba germană de V. B. Vermont cu o introducere de Grigore H. Granda. Bucureșci 1875. p. 204, 8°. — În o mai lungă prefață Granda, repositul publicist talentat, face o reprivire istorică asupra literaturii germane, scoțîndu-i la iveală superioritatea ei față de alte literaturi. În aprecierea lui Werther, Granda se nisueșce a-l arăta ca un roman moralisător prin excelență, fiind că în acest roman s'ar face apoteosa amorului conjugal. „Ađi mai mult ca ori și când — ăce Granda, — Werther este moral, el este ferul roș în foc și aplicat pe cangrena socială. Literatura lupanarelor din Paris a revêrsat în toată lumea un venin care roade cele mai sfînte legăminte, acele cari factăria familiei... Traducerea lui Vermont inse e mai pe jos de-a lui Munteanu și se pare a nici nu fi traducere proprie, ci o simplă refacere a celeia dîntîi, întorcînd pe ici pe colo frase și moderisînd cuvinte. Vermont ăce „amic“, unde Munteanu traduce „prietin“; „biata Leonora“, unde Munteanu ăce „săraca Leonora“; „delectat“, unde Munteanu e pentru „desfătat“ etc. etc. În schimb inse se gășesc la Vermont construcții și pagini întregi luate din Munteanu, încât e incontestabil că stăm în fața unei copieri, urei reeditări puțin succesă a primei traduceri“.

3. W. v. Goethe, Suferințele tinerului Werther. Cu doueđeci de ilustrațiuni în text și portretul autorului. Traducere din limba germană și o prefață de J. Husar. A apărut mai anii trecuți în biblioteca de popularizare a lui Samitea din Craiova. Prefața e scurtă și confusă, iar traducerea nu atinge esactitatea celorlalte, dacă mai considerăm și progresul și dezvoltarea limbei noastre și ușurătatea de-a traduce, de la ultima traducere făcută la anul 1875 până acum.

4. A patra și ultima traducere este cea mai slabă. Titlul ei e simplu: Goethe, — Werther. Cu 12 ilustrații în text. A apărut în „Biblioteca pentru toți“ a lui Müller. Prefața e o înșirare de cuvinte, făcută în necunoșcința stărilor în cari s'a scris romanul, iar traducerea, făcută tot de scriitorul prefaței, un anumit A. S. (turza?), este o ciocărteală deplorabilă a textului original, cu omitere de părți întregi și încă dintre cele mai caracteristice, — o ediție absolut necorespunđătoare, care ar trebui scoasă din piața cărților.

Aceste sînt traducerele noastre. Precum vedem, o ediție bună ne lipseșce. Și până a o avé, ar fi de dorit atât din interes literar-linguistic, cât și pentru a înlesni cunoșcerea relativ esactă a lui „Werther“, să se reediteze traducerea lui Gavriil Munteanu, a meșterului dascăl ardelean.

IL. CHENDI.

Visul nopții de Walpurgis

saū

Nunta de aur a lui Oberon cu Titania

— Din partea I a lui „Faust“, tragedie de Goethe, tradusă de V. Pogor și N. Skelitty, la Iași 1862. —

Directorul de teatru:

Iată-ne liberi, actori de frunte,
A noas' ră artă să arătăm.
Umeda vale, anticul munte,
Aceasta-î scena ce preferăm.

Un sol:

Căsătoria e aurită
Când ani cincî-șeci s'au împlinit.
Târziu viața e fericită!
Sorocul inse este sortit.

Oberon:

Spirite toate, veniți cu mine,
Astăzi e timpul de-a v'arată!
Regele vostru când din nou vine
Iar cu regina a se legă.

Puk:

Iată Puk însuș se 'nvërteșce,
Glumeț el sare, șchiop d'un picior,
Iar după dînsul iată soșeșce
Trupa de duhurî, jucând în chor.

Ariel:

Ariel vine! cu armonie,
Cu cereșci tonurî, duios cîntînd;
El de dihanii atrage-o miie,
Ș-o frumușică din când în când.

Oberon:

Ve 'ndemn cu toți ca mine a face
În armonie spre a trăi:
Vreaî cu femeia să fii în pace?
Trebuî departe de dînsa fi.

Titania:

Cînd sînt conșoții în zizanie,
Lucrul e lesne de liniștit:
La apus pune pe om să fie,
Iară femeia la rîșărit.

Orchestra Tuffi:

(fortissimo)

Albine, mușce bîzîitoare!
Buhai de baltă cu mîndru cînt.
Broașce cu vocea asurđitoare;
Iată orchestra într'un cuvînt.

Solo:

Cimpoiul singur acum porneșce:
Împregiur toți tăcere fac,
Din el s'asculte cum isbucneșce
Un grosputernic: șnic-șnac, șnic-nac.

Spirit (ce de-abia se formează):

Labe de grier, pîntece mare,
Aripî dați astăzi ăstuî sërman!

D'a fi insectă obraz nu are,
De-acea este poem german.

O mică pîreche:

Tu faci micî pasurî, salturî ușoare,
Prin iarba verde jos la pîmînt.
Aripa-ți inse nu vrea să sboare
În sfere 'nalte sus pîna 'n vînt.

Călător (plin de curiosisate):

Ochiî de sigur vreaū să me 'nșale!
Poate-se oare să întîlnesc
P'Oberon însuș în a mea cale?
Oberon, spirit dumneșeesc!?

Ortodox:

Unde e cornul? Unde e coada?
Cu toate aceste el nu-î curat!
Precum și Zeii cei din Elada,
El e drac mare și vederat.

Artist din Nord:

N'am putut încă cu dibăcie
Vr'un lucru mare să sevêrșesc!
Dar stați o leacă! Timp o să vie
Ca eū la Romă să me pornesc!

Purist:

Cine p'aci m'au adus oare?
Ce destin aprig, afurisit!
Din miî și sute de vrăjitoare
Vre-o doue numai s'au pudruit.

Têneră vrăjitoare:

Pudruitura, haina pompoasă!
Pentru bêtrâne prea bune sînt:
Dar eū, chiar goală, tot sînt frumoasă!
Și las să sboare pîru-mî în vînt.

Matrona:

Nu ne permite delicateța
Cu voi acuma a ne sfădi!
Dar luați sama, că frumuseța
Timpul o poate și veștejî.

Maestrul de capelă:

Albne, mușce bîzîitoare,
Buhai de baltă, cu toți cîntați!
Cîntați voi broașce asurđitoare,
Tactul mai bine inse urmați.

Jirueta (întoarsă în o parte):

Ce adunare, mîndră, frumoasă!
Dame plăcute cu ris voios,
Juneță blîndă și generoasă,
Voînici de frunte cu chip frumos.

Jirueta (întoarsă în altă parte):

Ce adunare hîdă, ciudată,
Pîmîntul sigur o va mîncă!
De nu acuma, chiar de îndată,
În iad, de ciudă, m'oî aruncă.

Xeniér:

Acum diverse îmbrăcîminte
De la insecte împrumutăm.

Și pe Satanas, duios părinte,
Venim cu toții să-l salu'ăm.

Heuningi:

La ei privește cum rid de tare,
Cum glumesc dulce, neîncetat!
Mai că se poate a dice ori care
Ca au un suflet nevinovat.

Musaget:

În astă ceată de vrăjitoare
Și mie-mi place a me afla,
De condus ele sunt mai ușoare
Decât pe muse d'a ordonă.

Postul geniū al timpului:

Vino cu mine pe acest munte,
Ce par' că este parnas german;
P'a sa înaltă și lată frunte
Loc își găsește ori ce s'erman.

Călător (plin de curiozitate):

Cine-i acela dacă îl știi?
El cu mărire îndreaptă pasul
În toată borta își bagă nasul!
Mirosă par' că pe Iesuiți.

Cucorul:

Apă glodoasă! Apă curată!
După nevoie eū pescuiesc.
Astfel pe Papa, acum d'odată
La cei cu coarne îl întelnesc.

Om de lume:

Cel ce combate pentru credință,
Găsește treaba în ori ce loc
Și ea iad chiară, de-i cu puțință,
El dă la sfatură... într'un noroc.

Jucător:

Ce este oare, un cor nou vine,
Aud tamburul colo bătând.
Dar nu, tăcere! s'ascult mai bine
În stuh bătlanul duios cântând.

Profesor de joc:

Cum fiecare se schimosește
Șchiopul tot sare 'n sus și 'n jos,
Că-i șede bine, nu se 'ndoișce
Vedând cum joacă cel pânticos.

Dogmatist:

Eū me țin g'rapă de teorie!
Cu toate aceste vin a gândi:
Că ceva dracul trebui să fie,
Căci altfel dracul cum ar mai fi?

Idealist:

În a mea minte, inchipuirea
Își ia d'odată prea mare vânt.
Dacă-a fi totul imi este firea,
Sigur dar astăzi nebun că sunt.

Realist:

Ființa numai me preocupă,
D'aceea astăzi imi merge reū:

Năluce nu mai doresc în trupă,
Și pe picioare me țin cu greū.

Supranaturalist:

Imi pare bine, că ochiu-mi vede
Sute de demoni în un moment.
Căci de sunt demoni... ângerî a crede
Că sunt... e sigur resonament.

Sceptic:

N'alerg spre visuri, spre nălucire,
De toate trebuie să ne 'ndoim.
D'a fi cu dracii este-a mea fire,
Căci eū și dracul ne potrivim.

Maestru de capelă:

Albine, mușce, ce virtuoașe!
Bahaî de baltă! Halal de voi
Broașce cu voce armonioasă,
Răcniți cu toții ca niște boi.

Omul timpului:

El ne costează pe lume oare?
Fără de grijă putem să fim:
De nu-i de modă mersu 'n picioare,
Pe cap de-a merge ne pregătim.

Omul vechiū:

Și noi odată am prânzit bine,
Dar unde-i timpul cel norocos?
Pe la petreceri umblând, în fine,
Iată cinbula ce ni s'a ros.

Foc-Năluca:

Din glod, de colo, sosim în grabă
De unde nobilî ne-am ridicat.
Dar ved' c'aceia-s oameni de treabă,
Căci neamul nostru e onorat.

Stea călăută:

Sosesc din ceruri, unde fericite
Atâtea seculi eū am lucit!
Picând acuma, să me ridice,
Vai, nime încă nu s'a găsit.

Burduhoșii:

Sub noi se rupe tot ce-i mai tare,
Ve rugăm dară ne faceți loc;
Căci și 'ntre duhuri, sunt duhuri care
Aū trupuri groase de poloboc.

Puk:

Nu mergeți, frate, cu pasul vostru
Ca elefanții așa de greū.
Lăsați ca astăzi, în cercul nostru,
Cel mai din urmă să fiū tot eū.

Ariel:

Dacă aripe v'au dat natura,
Veniți cu mine ca să sburăm
Colo pe dealuri unde verdura
Ascunde rose ce preferăm.

Orchestra (pianissimo):

Vântul prin trestii geme cu jale,
O brumă 'n aer sus s'a perdut,
Apa murmură colo pe vale,
Ca visul toate, toate-aū trecut.

Mama lui Goethe.

Dacă am primit o scrisoare și ne place modul în care e scrisă, atunci căutăm ocaziunea a face cunoștința persoanei care a scris-o; dacă celim vre-o operă literară care ne procură plăcere, atunci nu ne interesăm numai de celelalte scrieri ale autorului, ci și de viața lui particulară; și tot așa e, dar într'un mod mai dezvoltat, la muzică. Înse dacă cutare ori cutare poet sau scriitor a reușit a-și crea o așa zisă „comunitate“, marii compozitori muzicali au chiar parte de o adorațiune nemărginită, — probabil fiind că muzica mișcă mai mult inima omului, decât lectura.

Așa dar înțelegem foarte bine, de ce, cetind pe vre-un autor, dorim să aflăm și biografia sa, și dacă e unul care a devenit celebru, ne interesăm și pentru toată familia sa. Înțelegem aceasta foarte bine și înțelegem asemenea că, după moartea unor scriitori așa de fericiți, se adună toate scrierile lor, toate lucrurile și tot mobilierul lor, spre a fi arătate generațiunilor viitoare, dicându-le: „Acți și în așa mod a lucrat cutare sau cutare bărbat însemnat!“ Înțelegem foarte bine ca să se adune corespondența lor intimă, spre a ne arăta caracterul de om al poetului, pe care-l cunoaștem din scrierile sale.

Am ținut să amintesc aceasta, înainte de-a me încerca a descrie în puține rânduri simpaticul caracter al mamei lui Goethe, care, fără îndoială, a contribuit foarte mult, ca fiul ei să devie ceea ce e: cel mai mare poet al Germanilor.

Acei cari au cunoscut pe mama lui Goethe, dicău, că nu se miră că ea a înzestrat lumea cu un bărbat așa de însemnat. Și noi, cetind scrisorile acestei femei admirabile, adresate fiului său și prietinelor sale, norei sale și marelui ducese de Weimar, nepotului său și fiului doamnei de Stein, cunoscuta prietenă a lui Goethe, de la curtea din Weimar, — și noi căpătăm această convingere. Nu s'a mai vădut de când e

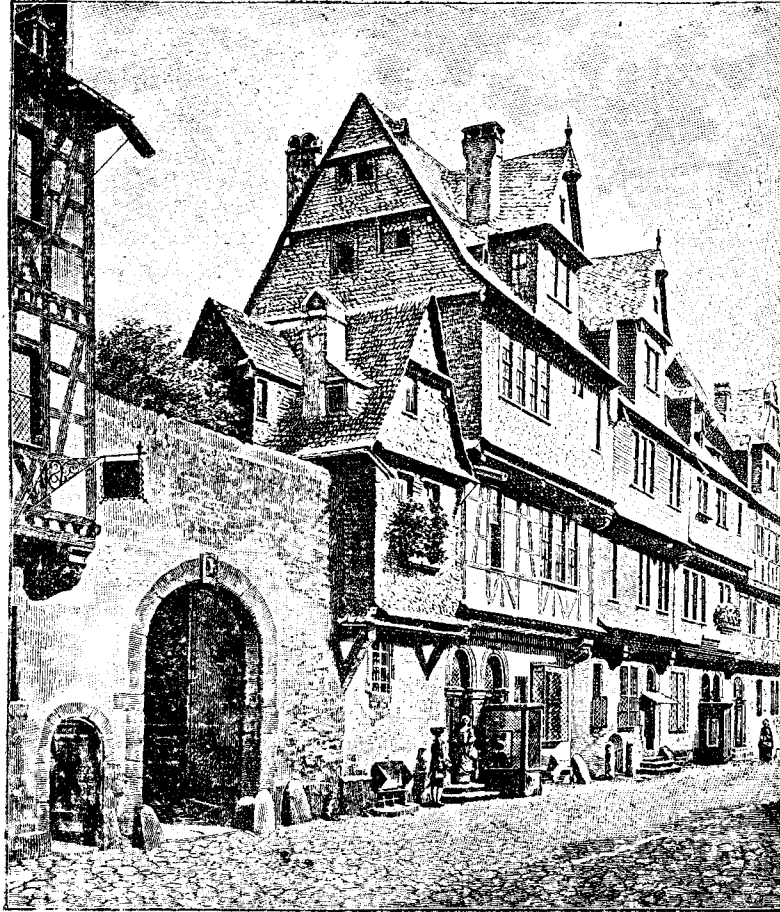
lumea, atâta bunătate, atâta naivitate sufletească, atâta încredere în Dumnezeu, atâta sentiment firesc și atâta înțelegere pentru toate afacerile vieții, pentru toate întâmplările, fie ele plăcute sau neplăcute, fie ele vesele sau triste. Și aceste însușiri le-a avut o femeie, care nu și-a perdut anii cu studii academice; o femeie care lucră și în bucătărie și în casă, o femeie care, pe cât eră de deșteaptă, pe atâta eră și o gazdă bună. De multe ori, cetind scrisorile doamnei Goethe — care adoptase numele de „Aja“, cu toate că numele ei de botez eră Ecaterina, — ne mirăm de claritatea perceperei sale, ne mirăm de critica fină care o tace producțiunilor literare, musicale sau artistice — și toate

acestea în puține cuvinte, nu cu introduțiunii și cu concludiunii, fără prologuri, cum o face mulțimea criticianilor din șcala modernă. Și de câte ori arunc câte-o privire în volumul care cuprinde scrisorile acestei nobile femei, de câte ori trebuie să fac o comparațiune între femeia trecutului și femeia de astăzi, am o singură rugăciune: dea Dumnezeu ca nevestele și fiicele noastre să semene mumei lui Goethe.

*

Mama lui Goethe resăria dintr'o familie învățată, adică cu studii academice; aceasta ni o arată numele de familie al tatălui ei, Textor, avocat și consilier la magistratul orașului liber Francofort pe Main, care, cu

câteva generațiuni mai înainte, eră Weber în limba germană. Eră un obicei al învățaților germani, cari cultivă științele în limba latinească, să-și traducă și numele în această limbă clasică. Asta e cauza, că găsim până în ziua de astăzi multe personalități germane cu numele latinesc. Tatăl ei, un om cu o pozițiune înaltă, i-a dat o creștere destul de bună, și a făcut din fiica sa o femeie perfectă din toate punctele de vedere. Înse cu greu înțelegem, cum s'a decis să dea copila sa, într'o vârstă foarte fragedă, după Ioan Gaspar Goethe, tatăl marelui poet, care, de și cu o cultură însemnată și cu o pozițiune frumoasă — eră un scurt timp membru al consiliului municipal din Francofort, trăind apoi, ca particular, cu titlul de „con-

Casa în care s'a născut Goethe.

silier împărătesc — totuș nu eră nici dintr'o familie strălucită, și nici nu se potrivea în vîrstă cu dșoara Textor — eră cu doueșeci și unu de ani mai bătrîn decăt logodnica sa. Nu cunoașcem împregiurările cari aș pricinuit această căsătorie, dar mulțumim destinului pentru această părechiere, căci cine șcie dacă mama lui Goethe, mărîtându-se după un alt bărbat, ar fi avut parte de un fiu, cum l-a născut bătrînului ei bărbat Ioan Caspar Goethe (născut la 1710 și mort la 1782).

Doamna Aja, născută la 1731 și decedată la 1808, deja din primul moment în care a intrat în casa bărbatului ei, eră de perfecțiunea aceea, care se admiră mai pe urmă. Bărbatul ei, și din pricina vîrstei sale și din pricina caracterului seș, cam retras de fire, ar fi dus o viață casnică căt se poate de neferieit, dacă soșioara sa nu l-ar fi înțeles de la început. Și el iubiă literatura și artele, cum am șis-o deja despre Aja, dar pe cînd mama le cătută cu inimă, tatăl lui Goethe eră un om, la care rațiunea și rēceala convingerei mergea înainte de toate. Ea a fost pururea veselă și voicioasă, el rar cā ridea, totdauna arătă o față cāt se poate de serioasă și posomorită. Aja deja de la început eră pasionată după micul ei „Wolf“, saș cum îl mai numiă „Hätschelhans“ — Hans cel resfăjat, — după desordinea care domniă în camera lui, ca a unui poet, inse încă înainte de a fi genial și poet, — pe cînd tatăl eră de o asprime ne mai pomenită cu copiii seș, și gata ori cînd a face un scandal teribil, dacă vre-o carte, pe care el o pusese în dreapta secretarului, s'a mutat de fișorul seș la stînga. Și, activ cum a fost micul poet în tinereșea sa, astfel de lucruri se întemplase nu tocmai rar. În astfel de ocașuni, Aja, ângerul bun al casei, cătută să împace pe toșii, acoperiă, luă asupra-șii multe din lucrurile de cari nici nu șciea, eră mijlocitoarea cea mai ecelentă — numai ca în casa ei să fie pace și bună-înțelegere. Câte laude, cătă recunoștință merită o astfel de soșie, o astfel de femeie, cu toate că în mică parte tot așă sînt toate soșiele și toate mamele.

Ne insuflă un respect prea mare, încrederea în Dumneșeu, ce-o gășim așă des exprimată în scrisorile doamnei Aja. Și cā nu întrebuiță formulele obișnuite, invocând ajutorul lui Dumneșeu, fără a-ș da cont asupra însemnătății lor. Un suflet așă de clar, o credință așă de limpede, un sentiment așă de fin, toate aceste le gășim numai la mama lui Goethe, și insedar le-am cătutat la toate celelalte femei cari aș jucat un rol oare-care în viața omenească. Ce-î drept, rolul doamnei Aja eră ceva indirect, fiul ei eră marele poet Goethe și ea numai mama lui. Dar în realitate nu e tocmai așă; tatăl lui Goethe n'a jucat nici odată rolul soșiei sale, cu toate că nici el nu eră om incult. Și cine își dă silința a studiă corespondența doamnei Aja, prea repede va căștigă convingerea, cā ea ar fi fost născut pe Goethe.

S'ar înșelă inse acela care ar crede, cā mama lui Goethe ar fi avut măcar o picătură din sentimentalismul religios, obișnuit pe acele vremuri. Ea avea o credință așă de complectă, cum nu o gășim astășii nici la cei cu o credință liberală, dar nici la acei cu una pozitivă. Ea nu se interesă de controverse și de certuri bisericășii, ei nu-î păsă de acea neînțelegere care a desbinat și desbină pînă în șiua de astășii miș de inimi frățeșii. Ea își iubiă Dumneșeu care a fost înoculat în inima ei, fiind copilă încă, și imbrățișă cu aceeaș iubire dumneșească pe toșii cari i-aș vorbit vre-o vorbă bună. Se feriă de sentimentalism și de ro-

mantism, nu dădea mâna celora cari în loc de o religiune rațională și înțeleasă, cătută să o încerce cu fel de fel de misterii și obscuritășii; avea înainte de toate o inimă omenească și de o latitudine maiestoasă. Tocmai aceasta ne insuflă respect și noue bărbașilor, cari de obicei sîntem mai reci în astfel de chestiuni și mai materialști.

Religiositatea mamei, nu mai încape nici o îndoială, a influențat foarte mult și asupra fiului. Foarte multe locuri în admirabilele ei scrieri ne o dovedesc pînă la evidență. Și încă ceva a moștenit fiul de la mama sa: cunoștința bibliei. Va rīde poate unul și altul asupra acestei laudabile însușiri, dar cercetînd în scrisorile doamnei Aja întrebuișarea admirabilă a versurilor biblice, gășind și în lucrările lui Goethe din cînd în cînd pasage influențate de lectura bibliei, atuncī va înțelegere de ce punem atăta preș pe acest fapt.

Nu șicem prin aceasta cā n'am suferi o altă lectură; și Goethe și mama sa aș citit biblia și pe lîngă asta mai toate producțiunile literare de pe acele vremuri. Dar nici o carte din lume nu ne inspiră acea încredere, acel entusiasm divin, pe care ni-l dă biblia — dacă nu începem a o ceti cînd sîntem deja în vîrstă, cînd e deja prea târziu.

Doamna Aja citiă mult; din cînd în cînd vedem în scrisorile ei, cā roagă pe fiul ei, deja ministrul arhiducelui de Weimar, să-î trimiță numerile „Mercurului“ — pe atuncī, șiarul literar cel mai respîndit — cari îi lipsesc. Și în pușine cuvinte își dă opiniunea asupra operelor cari le-a citit. Pe lîngă asta, doamna Aja mai cultivă și musica; eră departe de Weimar, sediul muselor, dar, trimițendu-i-se vre-o compoșitiune în manuscript, ea nu mai șcie cum să mulțumească și cum să-î arate recunoștința. Și asta eră o trăsătură specială în viața psihică a mumei lui Goethe; șciea să mulțumească, simșia foarte bine, cā, de și acela care ne dărueșce ceva nu o face spre a i se mulțumi, totuș se bucură cînd îi mulțumim; mulțumirea îi sugerează opiniunea, cā darul seș ne-a impresionat în mod plăcut, și de-aicea bucuria lui. Aș vedem cāt de bine șcie doamna Aja să mulțumească fiului ei și no-rei sale, archiducesei și prietenilor literari etc. Și toate mulțumirile acestei femei, aceasta o vedem din primul moment, nu sînt de soiul acela convenșional, usat în timpurile noastre; par cā simșim și noi, cetind scrisorile de mulțumire ale doamnei Aja, cāt de multă bucurie i-a procurat darul cutare saș cutare, fie el mic saș mare.

Această mare modestie e lipită de o inimă care într'adever iubeșce. Cine iubeșce din toată inima, se bucură și la cea mai mică atenșiune ce-î acordă un prieten oare-care. Femeile noastre se bucură cînd le aducem un trandafir, prima-donele și alte femei de acest fel așteaptă cadouri care costă miș de lei. Prin aceasta am caracterisat, cred, caracterul persoanelor modeste și al acelora cu pretenșiuni nefondate...

Dacă am șis inse, cā cine iubeșce acela e și modest, atuncī putem șice cā acela care iubeșce, acela și simte dorul. Nu me gîndesc de loc la o tineră pă-reche; dar oamenilor sinceri li e și dor după prietenī, după rude chiar mai depărtate, după cunoscușii. Un astfel de dor îl vedem des exprimat în scrisorile doamnei Aja; și ni se arată într'un mod așă de sublim, încăt și aicea fericita mamă a marelui poet ne inspiră un adânc respect.

Și ca un adevêrat tip de femeie, cum, cu părere de reș, prea rar gășim în șilele noastre, doamnei

Aja îi place foarte mult să șadă acasă, urând desele primblări și călătoriile cari obosesc așa de mult. Mama lui Goethe ne laudă masa rotundă din casa ei; impregiurul acestei mese îi place să șadă cu prietenii și cu prietene, să converseze, să citească, să glumească și să riță. În nici un loc din lume, își inchipue ea cu drept, nu poate fi mai frumos, decât în casa ei, la masa-i rotundă. Și de câte ori o invită archiducesa de Weimar să o viziteze, pe dânsa și marele-i fiu, doamna Aja găsiă câte-o scusă, câte-un răspuns politicoș, și nu plecă, fiind că nu-i plăcea călătoria și desordinele ce le pricinuește fie chiar voiagiul cel mai mic.

De o raritate exemplară mai e și tactul doamnei Aja. Îl observăm des și mai ales în ce privește viața lui Goethe cu iubita sa Christiana, devenită apoi soția lui. Voi vorbi poate la altă ocaziune de această faptă însemnată și mult criticată în viața lui Goethe. Inse deja aicea trebuia să amintesc purtarea corectă a doamnei Aja. Șciea că Goethe, fiul ei iubit, trăește cu o femeie, cu care nu eră casătorit; înțelegea inse impregiurările cari l-au făcut pe poet a amână căsătoria sa, și trată pe amanta fiului seú ca femeia-i legitimă, cum o și merită.

Cea mai bună ocaziune ca să admirăm escelentul ei caracter, ni-l dă boala bărbatului seú, care dură multă vreme. Doamna Aja atunci nu a mai fost soția, ci infirmiera bătrânului ei bărbat; inse nici odată nu se vâietă, nici odată nu se plângea de soarta-i amară. Și când muri bătrânul consilier, ea nu s'a mscat și n'a plâns cu lacrimi de crocodil moartea sa. Eră bine pentru reposatul și bine pentru dânsa — doamna Aja cutează să o afirme în public. Și a putut să o facă, fiind că, ea și în alte impregiurări, vorbiă adevărul.

Și când a fost singură, când vizitele s'au mai rărit și bătrâneșea a început să o supere și pe dânsa, ea căută să se consoleze cetind scrierile genialului fiú și admirând darurile ce i le-a trimis archiducesa din Weimar și celelalte persoane care o iubiau și o stimaú.

Așa trăia și așa a murit fericita mamă a lui Goethe.

DR. M. HÂRSU.

Din „Werther“.

— A doua scrisoare, după traducerea lui Gavriil Munteanu, din anul 1842. —

10 maii.

În senin minunat s'a întins peste sufletul meu, asemenea dulcelei dimineți de primăvară ce o sorb cu toată inima. Sunt singur, și me bucur de petrecerea mea în locul acesta, ce pentru asemenea suflete este făcut ca al meu. Sunt așa de fericit, prietinel meu, așa de adâncit în simțirea tihnitei viețuirii, încât pentru aceasta arta-mi stă părăsită. Acum n'aș pute doina, nu nici o linie a trage, și cu toate astea mai mare desinător n'am fost nici odată ca în minutul acesta. Când drăgălașa vale fumegă impregiuru-mi de aburi, și soarele ridicat stă deasupra desului întunec al pădurii mele, asvêrlind abia câteva raze în lăuntru sfântuarului; atunci în iarbă mare, lângă un pârîu murmurând, zac culcat, și descopăr mi de neamuri de plante mici necunoscute. Când prin desimea ierburilor sunt mai aproape de inimă-mi furnicând o lume întregă, mulțimea aceea nenumărată de vermușori, de insecte de

toate formele neclarificabile și simt ființa de față a Atot-puternicului, care ne-a făcut după chipul lui, și simt suflarea Atot-iubitorului, care plutind în vecinica desfătare ne poartă și ne ține, — prietinel meu când toate aceste luminează înaintea ochilor mei, și cerul și pământul se resfrâng în sufletul meu ca și chipul unei iubite, atunci m'apucă un dor și strig în mine-mi: Ah! De-ai pute tu exprima ceea ce simți, de-ai pute tu însuflă hârtii ceea ce cu atâta căldură, cu atâta putere viază întru tine, într'un chip, ca hârtia să fie oglinda sufletului teú, precum sufletul teú este oglinda nemărginitului Ddeú! Prietinel meu, — dar simt, că caș sub puterea acestor arătări“ ...

Mângăere în lacrimi.

(Goethe.)

*De ce te-arăți așa de trist,
În ceas de veselie?
Pe ochi se vede că ai plâns,
Și nu vrei să-mi spuî mie.*

*„Și dac' am plâns, mi-am plâns atunci
Durerea mea cea mare,
Și mult e dulce lacrima,
Ce-aduce alinare“.*

*Voiș te chiamă prietenii
La pept ca să te strîngă,
Și ce-ai perdut, ei vreaú să uiți
Și jalea-ți să se stingă.*

*„Voi veseliți, dar gândul reú
Nu știți cât me muncește;
Ah, n'am perdut nimica eu,
De și ceva-mi lipsește“.*

*Puterile adună-ți dar
Acum fiind la vreme,
Și ce dorești, tu vei avé,
Luptând făr' a te teme.*

*„Aproape nu e, ce voesc
Să-mi cadă parte mie —
Dar strălucește mai frumos,
Ca steaua pe tărîe“.*

*De stele nu grăi acum,
Căci nu dorești de stele —
În noapte numai vesel ești,
Când poți căută la ele.*

*„La ele-adesea caut și eu,
Când ziua 'n cet se stînge;
Deci pân' o lacrimă mai am,
Lăsați-me a plânge!“*

G. I. BOGDAN.

Cum consideră Goethe căsătoria ?

-- După dr. W. Bode. --

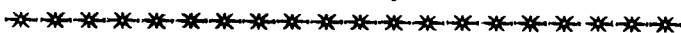
Tată chestiunea în care Goethe este mai mult atacat de către dușmanii sei, cari pe tema aceasta vor să-l dovedească de imoral. El, care de oamănî înțelepți a fost asemănat cu Isus, mai este și astăzi atacat de oamănii mici de suflet. Goethe a descris idilul din *Sesenheim* atât de frumos încât ne doare tristul sfârșit și mai bucuros am fi voit să-l vedem căsătorit cu acea blândă copilă. Cu Lili Schönemann, frumoasa fată a unui negustor din Francfort, a fost logodit, se iubiă mult și se potriveau și cu toate astea a părăsit-o. Și după aceasta a trăit ani de-arândul în căsătorie ilegală (concubinată) ca Vulpius, el, după care orî care fată din țară s'ar fi măritat. Se poate deci afirma, că Goethe, care astfel nu se temea de femeie, avea o frică bolnăvicioasă pentru căsătorie. El nu se socotia de potrivit pentru un soț normal și tată de familie. Eră conșciu de genialitatea sa și prevedea că o căsătorie l-ar despoia de aceasta genialitate și l-ar pune în rëndul scriitorilor de rënd. Goethe șcicia că fete ca Friederike și Lili s'ar fi nenorocit în căsătorie cu dënsul, căci ele aveau dreptul să-i ceară credință, iar poetul nu putea fi credincios. Artistul nu-și găseșce ușor idealul, la care se poate oprî pentru totdauna, ci din potrivă se întëmplă că nu și-l găseșce nici odată. Goethe a trăit mult timp cu Vulpius până o se căăstori și a făcut acest act numai pentru formalitate. Luî i se părea — ca și mediului social de-acolo peste tot — că iubirea este cea mai adevărată religie, care consfințeșce o căsătorie. Iată cum își exprimă Goethe ideile sale despre căsătorie scriind unui amic al seü la anul 1823 : „Cine se va gândi numai decăt la căsătorie dacă iubeșce? Iubirea este un lucru ideal, iar cununia ceva real și nu se poate întëmplă ca să schimbăm nepedepșiî idealul cu realitatea. Un pas atât de însemnat trebuie studiat din toate punctele de vedere și timp îndelungat, pentru ca să vedem, dacă există potrivire totală în raportul individual . . . Astfel și încă în multe alte scrisori și în câteva părți ale operelor sale, Goethe caută a-ș justifica felul vieții sale familiare. Din căsătorie sa cu Christine Vulpius, Goethe a avut trei copii, pe August, Emilia și Alma.

O scrisoare contimporană asupra tinerului Goethe.

Abiă apăruseră câteva opere din peana măiastră a celuia, care avea să ajungă în scurt timp cel mai strălucit soare al literaturii universale, și lumea germană se interesă viu de dënsul. Cine este acest Goethe, care a creat pe Götz, iar prin *Werther* a stors rîuri de lacrimi? Cum se înfașșază el? Este un palid eroi de roman sau un voinic luptător? . . . Între aceia cari mai viu se interesaü de persoana tinerului geniü eră și doamna Charlotte v. Stein, soția mareșalului de curte din Weimar, o femeie de spirit și sentiment, care mai pe urmă îl și cunoscu și-i deveni amică și tovarășă nedespărțită pentru un timp foarte lung. Curiositatea acestei femei fu satisfăcută de către amicul ei, scriito-

rul renumit Johann Georg Zimmermann, care într'o scrisoare îi descrie pe Goethe astfel : „Voieșci ca să-ți descriü pe Goethe? Voieșci să-l cunoșci, să-l veđi? Sërmana mea amică, nici nu te gândeșci cărei primejdiei te expui, qicënd că voieșci să-l veđi. Dta nu înțelegi, cât de primejdios îți poate deveni . . . Goethe este singurul fiü al unui om foarte bogat, care are titlul unui consilier împërătesc și trăieșce în Francfort din rentele sale. Tată-seü voiă ca să aibă un titlu și din acel motiv s'a făcut doctor în drept, dar face advocatură numai când îi place, de și se pricepe bine. Dar în schimb e măiestru în musică, în desemn, în pictură și precum mi-au comunicat persoane cari îl cunösc, el este expert în toate artele și în toate șciințele . . . e glumeț, face musică, carichează, varsă în gips, sculptează, cu un cuvënt e un geniü mare, dar un om grozav. O femeie din cercurile înalte, care l-a vëqut mai des, m'a asigurat, că Goethe este cel mai frumos, cel mai vial, cel mai original bărbat, e plin de foc, furtunatic și blând, iar pentru orî ce inimă de femeie e cel mai seducător și mai primejdios“.

Sumarul acestui numer.

Numerul acesta al revistei noastre, dedicat memoriei lui Goethe, conține :

1. Un articol introducător, intitulat „Aniversarea nașcerii lui Goethe“ în care se face o dare de seamă despre festivităđi și totodată se spun câteva cuvinte despre părinții lui Goethe, despre el, precum și despre casa în care dënsul s'a născut.
2. O poesie : „Isbăvire“ de Goethe, tradusă a-nume pentru ocasiunea aceasta de tinerul poet dl St. O. Iosif.
3. Un studiü original al distinsului nostru colaborator dl Ilarie Chendi despre romanul „Werther“ de Goethe.
4. Celebra parte din „Faust“ — „O noapte de Walpurgis“ în frumoasa traducere a lui Pogor și Skeletty.
5. Un interesant articol, „Mama lui Goethe“, scris pentru „Familia“ de vechiul nostru colaborator dl dr. M. Hărsu.
6. Alta poesie de Goethe, „Mângăere în lacrimi“, tradusă tot pentru noi de dl G. I. Bogdan.
7. „Un fragment din „Werther“ în escelenta traducere a lui G. Munteanu, pentru ca să dovedim cum bătrânul Munteanu șcicia să scrie româneșce.
8. Doue mărunțușuri referitoare la biografia și caracterul lui Goethe.

Ilustrațiuni :

1. Mama lui Goethe.
2. Tata lui Goethe.
3. Goethe.
4. Casa în care s'a născut Goethe.

